

BS/130/2012

**SPOŁECZNE POSTAWY WOBEC
WYZNAWCÓW RÓŻNYCH RELIGII**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
11 stycznia 2012 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Polskie społeczeństwo jest dość jednorodne pod względem religijnym. Obok katolików największą grupę stanowią wyznawcy prawosławia, których jest ponad pół miliona. Stosunkowo liczni są przedstawiciele wyznań protestanckich, których liczba ogółem sięga ponad 150 tys. (wśród nich 75 tys. to członkowie Kościoła ewangelicko-augsburskiego). Do najliczniejszych grup wyznaniowych należą ponadto świadkowie Jehowy, których liczba przekracza 125 tys.¹

ZNAJOMOŚĆ WYZNAWCÓW INNYCH RELIGII

Jednorodność religijna polskiego społeczeństwa sprawia, że Polacy często nie znają osobiście wyznawców innych religii i związków wyznaniowych², także tych najliczniej reprezentowanych w Polsce, takich jak prawosławie lub wspólnoty wywodzące się z tradycji protestanckiej. Jest to zrozumiałe nie tylko ze względu na powszechność katolicyzmu w Polsce, ale także na to, że wyznawcy najliczniej reprezentowanych religii nie zamieszkują równomiernie całego kraju, ale koncentrują się w niektórych jego regionach. Wyznawcy prawosławia mieszkają przede wszystkim w województwie podlaskim, z kolei najwięcej osób należących do Kościołów protestanckich jest w województwie śląskim.

Jedynym związkiem wyznaniowym, którego członków zna osobiście większość Polaków, są świadkowie Jehowy. Znajomość przynajmniej jednej osoby tego wyznania zadeklarowało ogółem 60% badanych, w tym prawie dwie piąte (39% ogółu) zetknęło się osobiście z kilkoma jego przedstawicielami. Dla porównania – wyznawców prawosławia zna ogółem mniej niż jedna trzecia badanych (32%), a protestantów niewiele więcej niż jedna piąta (21%). Jeszcze mniejsza grupa deklaruje osobistą znajomość wyznawców judaizmu i muzułmanów (po 13%) oraz buddystów (8%). Najmniej osób miało okazję poznania członków wspólnoty Hare Krysna (4%).

---

¹ Dane GUS, w: Rocznik Statystyczny RP 2011.

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (266) przeprowadzono w dniach 5 – 12 lipca 2012 roku na liczącej 960 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Tabela 1

Czy zna Pan(i) osobiście:	Sam(a) jestem tego wyznania	Znam wiele osób tego wyznania	Znam kilka osób tego wyznania	Znam jedną osobę tego wyznania	Nie znam nikogo tego wyznania	Trudno powiedzieć
	w procentach					
– wyznawców prawosławia	1	7	17	7	67	1
– protestantów	0	4	13	4	78	1
– wyznawców judaizmu	0	2	7	4	85	2
– muzułmanów	0	2	7	4	86	1
– buddystów	0	1	3	4	91	1
– świadków Jehowy	1	9	39	11	39	1
– członków wspólnoty Hare Krysna	0	1	2	1	94	2

Osobista znajomość przedstawicieli innych wyznań i religii jest, jak się okazuje, na ogół zróżnicowana w zależności od wielkości miejsca zamieszkania oraz statusu społeczno-ekonomicznego. Najczęściej mieli okazję zetknąć się z nimi mieszkańcy dużych miast oraz osoby stosunkowo dobrze wykształcone i sytuowane. Są to grupy, których kontakty społeczne mają z reguły najszerszy zasięg.

Nieco inaczej jest w przypadku osobistej znajomości świadków Jehowy. Stosunkowo najczęściej znajomość przedstawicieli tej wspólnoty deklarują mieszkańcy miast małych i średniej wielkości, najrzadziej – dużych aglomeracji.

Znajomość wyznawców innych religii jest zróżnicowana terytorialnie. Wprawdzie dane uzyskiwane w naszych badaniach nie są w pełni miarodajne na poziomie poszczególnych województw, jednak – zgodnie z tym, czego można się było spodziewać – pokazują, że znajomość przedstawicieli innych wyznań i religii jest najczęstsza tam, gdzie występują skupiska mniejszości religijnych w Polsce. Dla przykładu – przynajmniej jednego wyznawcę prawosławia zna aż 87% badanych przez nas mieszkańców województwa podlaskiego oraz 59% mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego. Badani mieszkający w województwie podlaskim zdecydowanie częściej niż inni deklarują również znajomość muzułmanów (37%). Z kolei osobiste kontakty z przedstawicielami wyznań protestanckich stosunkowo najczęściej mają mieszkańcy województwa śląskiego i zachodniopomorskiego (po 31%).

POSTAWY DYSTANSU I BLISKOŚCI WOBEC WYZNAWCÓW RÓŻNYCH RELIGII

Druga część naszego badania poświęcona była dystansowi społecznemu wobec wyznawców różnych religii. Pytaliśmy respondentów, jak by zareagowali, gdyby wyznawcy innych religii mieli pełnić w ich dalszym lub bliższym środowisku różne role społeczne, tzn. byli ich kolegami w pracy, przełożonymi, najbliższymi sąsiadami, małżonkami ich dziecka. Swoje stosunek do tej kwestii badani określali za pomocą skali, której krańce oznaczały: zdecydowany brak zastrzeżeń, czyli przyzwolenie na pełnienie tych ról przez osoby różnych wyznań i religii, oraz kategorię sprzeciw.

Spoleczne przyzwolenie na pełnienie konkretnych ról przez przedstawicieli mniejszości religijnych jest zróżnicowane w zależności od tego, jakiej religii są wyznawcami. Generalnie Polacy najczęściej skłonni są akceptować w swoim otoczeniu wyznawców religii chrześcijańskich (szczególnie prawosławia) oraz judaizmu. Nieco słabsze jest przyzwolenie na pełnienie różnych ról przez świadków Jehowy, muzułmanów oraz buddystów. Stosunkowo najwięcej zastrzeżeń budzi wchodzenie w relacje społeczne z członkami wspólnoty Hare Kryszna.

Większość dorosłych Polaków nie miałaby zastrzeżeń co do tego, by osoby różnych wyznań i religii pracowały razem z nimi czy też były ich najbliższymi sąsiadami. Podobnie na ogół zaaprobowano by wyznawców innych religii (nawet tak odległych kulturowo i słabo znanych, jak członkowie wspólnoty Hare Kryszna) w roli swoich przełożonych. Zdecydowanie najtrudniejsze do przyjęcia byłoby małżeństwo własnego dziecka z osobą innego wyznania lub religii. W tym wymiarze najbardziej widoczne jest zróżnicowanie postaw bliskości – dystansu wobec przedstawicieli różnych religii. I tak niemal trzy czwarte badanych (72%) nie miałyby nic przeciwko temu, aby ich syn lub córka poślubili wyznawcę prawosławia. Większość zaakceptowałaby też małżeństwo dziecka z protestantem (61%) czy wyznawcą judaizmu (58%). Blisko połowa (49%) nie miałaby zastrzeżeń, aby jej synową lub zięciem został buddysta. Znaczne kontrowersje budzi ewentualny związek dziecka ze świadkiem Jehowy. Gotowych zaakceptować wybór syna lub córki było 46% badanych, jednak niewiele mniej (42%) byłoby temu przeciwnych. Podobnie kontrowersyjne okazuje się małżeństwo dziecka z wyznawcą islamu. Bez zastrzeżeń przyjęłoby je 40% respondentów, nieco więcej (42%) zareagowałoby niechęcią. Najmniej osób miało jednoznaczny (pozytywny lub negatywny) stosunek do związku dziecka z członkiem wspólnoty Hare Kryszna, prawdopodobnie nieliczni mają jakiegokolwiek wyobrażenia dotyczące tej grupy religijnej. Także w tym przypadku opinie badanych są podzielone: 37% byłoby krytycznych wobec

małżeństwa dziecka z członkiem wspólnoty Hare Krysna, natomiast 33% nie miałyby zastrzeżeń.

W przypadku czterech uwzględnionych w badaniu grup religijnych i wyznaniowych (wyznawców prawosławia, protestantów, wyznawców judaizmu oraz muzułmanów) możemy sprawdzić, czy i w jaki sposób zmienia się społeczny stosunek do nich. Okazuje się, że w ostatnich jedenastu latach osłabły postawy świadczące o dystansie wobec wyznawców innych religii. Jest to widoczne na każdym poziomie „głębokości” wyobrażonych kontaktów i relacji z osobami innych wyznań i religii. Największe zmiany dotyczą stosunku do pełnienia przez wyznawców innych religii tych ról, w odniesieniu do których akceptacja była i jest mniejsza, a więc przede wszystkim roli męża (żony) dziecka, a także przełożonego w pracy. Najbardziej poprawiło się nastawienie do wyznawców judaizmu oraz prawosławia. Na przykład odsetek osób niemających zastrzeżeń do małżeństwa ich dziecka z wyznawcą prawosławia wzrósł od 2001 roku o 9 punktów (z 63% do 72%). Jednocześnie o 7 punktów zmalał (z 24% do 17%) odsetek tych, które wyrażają sprzeciw. Wyznawcę judaizmu w roli swojego zięcia lub synowej zaakceptowałyby więcej osób niż jedenaście lat temu (wzrost z 49% do 58%), a sprzeciwiłoby się temu wyraźnie mniej niż wówczas (spadek z 39% do 28%).

Tabela 2

Jaki miał(a)by Pan(i) stosunek do tego, aby wyznawca prawosławia był Pana(i):	Zdecydowanie nie miał(a)bym zastrzeżeń		Raczej nie miał(a)bym zastrzeżeń		Był(a)bym raczej przeciwko temu		Był(a)bym zdecydowanie przeciwko temu		Trudno powiedzieć	
	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12
	w procentach									
- kolegą w pracy	61	66	30	27	4	2	2	1	3	4
- najbliższym sąsiadem	61	65	31	30	4	1	2	1	2	3
- szefem w pracy	55	62	31	29	6	3	3	1	5	5
- synową lub zięciem	37	40	26	32	16	12	8	5	13	11

Tabela 3

Jaki miał(a)by Pan(i) stosunek do tego, aby protestant był Pana(i):	Zdecydowanie nie miał(a)bym zastrzeżeń		Raczej nie miał(a)bym zastrzeżeń		Był(a)bym raczej przeciwko temu		Był(a)bym zdecydowanie przeciwko temu		Trudno powiedzieć	
	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12
	w procentach									
- kolegą w pracy	55	56	34	31	5	4	3	2	3	7
- najbliższym sąsiadem	54	54	34	33	5	4	4	2	3	7
- szefem w pracy	50	52	32	32	8	6	5	2	5	8
- synową lub zięciem	33	33	25	28	18	14	12	10	12	15

Tabela 4

Jaki miał(a)by Pan(i) stosunek do tego, aby wyznawca judaizmu był Pana(i):	Zdecydowanie nie miał(a)bym zastrzeżeń		Raczej nie miał(a)bym zastrzeżeń		Był(a)bym raczej przeciwko temu		Był(a)bym zdecydowanie przeciwko temu		Trudno powiedzieć	
	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12
	w procentach									
- kolegą w pracy	50	53	34	32	7	7	5	2	4	5
- najbliższym sąsiadem	50	53	34	35	7	5	5	2	4	5
- szefem w pracy	44	50	32	33	11	7	8	3	5	6
- synową lub zięciem	28	30	21	28	22	17	17	11	12	14

Tabela 5

Jaki miał(a)by Pan(i) stosunek do tego, aby muzułmanin był Pana(i):	Zdecydowanie nie miał(a)bym zastrzeżeń		Raczej nie miał(a)bym zastrzeżeń		Był(a)bym raczej przeciwko temu		Był(a)bym zdecydowanie przeciwko temu		Trudno powiedzieć	
	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12
	w procentach									
- kolegą w pracy	46	48	34	30	9	8	6	6	5	8
- najbliższym sąsiadem	46	45	33	34	9	8	7	5	5	7
- szefem w pracy	41	42	29	32	13	11	10	6	7	9
- synową lub zięciem	22	21	17	19	23	22	25	21	13	16

Tabela 6

Jaki miał(a)by Pan(i) stosunek do tego, aby buddysta był Pana(i):	Zdecydowanie nie miał(a)bym zastrzeżeń	Raczej nie miał(a)bym zastrzeżeń	Był(a)bym raczej przeciwko temu	Był(a)bym zdecydowanie przeciwko temu	Trudno powiedzieć
	w procentach				
- kolegą w pracy	48	31	6	4	11
- najbliższym sąsiadem	48	32	6	3	11
- szefem w pracy	46	31	7	4	11
- synową lub zięciem	26	23	17	15	19

Tabela 7

Jaki miał(a)by Pan(i) stosunek do tego, aby świadek Jehowy był Pana(i):	Zdecydowanie nie miał(a)bym zastrzeżeń	Raczej nie miał(a)bym zastrzeżeń	Był(a)bym raczej przeciwko temu	Był(a)bym zdecydowanie przeciwko temu	Trudno powiedzieć
	w procentach				
- kolegą w pracy	52	33	5	6	4
- najbliższym sąsiadem	52	33	5	6	4
- szefem w pracy	50	32	7	7	4
- synową lub zięciem	24	22	19	23	12

Tabela 8

Jaki miał(a)by Pan(i) stosunek do tego, aby członek wspólnoty Hare Krysna był Pana(i):	Zdecydowanie nie miał(a)bym zastrzeżeń	Raczej nie miał(a)bym zastrzeżeń	Był(a)bym raczej przeciwko temu	Był(a)bym zdecydowanie przeciwko temu	Trudno powiedzieć
	w procentach				
- kolegą w pracy	39	22	7	7	25
- najbliższym sąsiadem	37	23	8	7	24
- szefem w pracy	37	22	8	8	24
- synową lub zięciem	19	14	17	20	29

Postawy dystansu i bliskości wobec osób innych wyznań i religii pokazują indeksy, które sporządziliśmy zliczając deklaracje przyzwolenia i sprzeciwu wobec pełnienia różnych ról przez wyznawców każdej z religii.

Tabela 9

Akceptacja pełnienia omawianych ról społecznych przez:	Wyrażający akceptację pełnienia:								Niewyrażający akceptacji	
	czterech ról		trzech ról		dwóch ról		jednej roli		V '01	VII '12
	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12		
w procentach										
- wyznawcę prawosławia	60	69	27	22	5	3	2	1	7	4
- protestanta	58	60	25	24	5	3	1	1	11	12
- wyznawcę judaizmu	48	56	28	26	7	5	2	2	15	11
- buddystę	-	48	-	28	-	3	-	2	-	19
- świadka Jehowy	-	45	-	36	-	4	-	1	-	14
- muzułmanina	38	39	32	33	8	6	3	3	18	19
- członka wspólnoty Hare Krysna	-	32	-	26	-	2	-	1	-	38

Tabela 10

Sprzeciw wobec pełnienia omawianych ról społecznych przez:	Niewyrażający żadnego sprzeciwu (cztery role)		Wyrażający sprzeciw wobec pełnienia:							
			jednej roli		dwóch role		trzech ról		czterech ról	
	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12	V '01	VII '12
w procentach										
- wyznawcę prawosławia	73	81	18	15	3	2	1	0	4	1
- protestanta	70	76	18	16	4	2	2	1	7	5
- wyznawcę judaizmu	60	70	22	19	6	4	2	1	11	6
- buddystę	-	67	-	21	-	2	-	1	-	8
- członka wspólnoty Hare Krysna	-	62	-	21	-	2	-	2	-	13
- świadka Jehowy	-	58	-	28	-	4	-	1	-	10
- muzułmanina	51	55	26	26	7	5	3	2	13	11

O największej otwartości świadczy odsetek osób wyrażających przyzwolenie na pełnienie wszystkich czterech omawianych ról przez przedstawicieli różnych wyznań i religii. Postawy pełnej akceptacji są zdecydowanie najczęstsze wobec wyznawców prawosławia

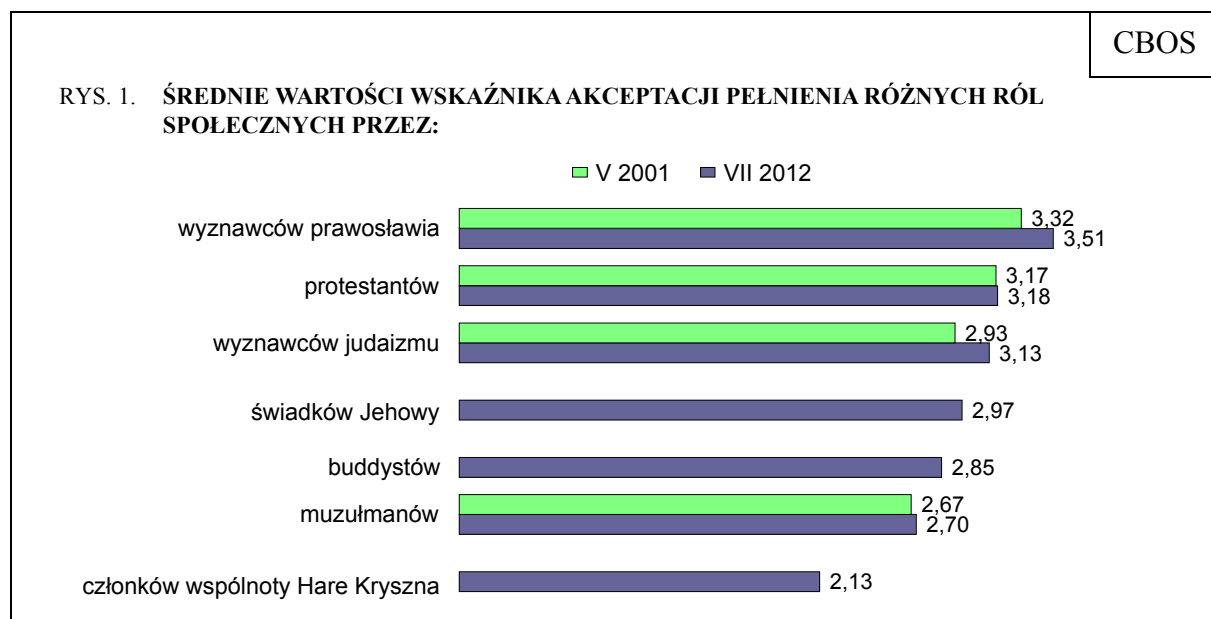
(69%), a względnie częste wobec protestantów (60%) oraz wyznawców judaizmu (56%). W ciągu ostatnich jedenastu lat Polacy stali się bardziej otwarci na wyznawców innych religii, choć nie na wszystkich w jednakowym stopniu. O wzroście społecznej akceptacji można mówić przede wszystkim w odniesieniu do wyznawców prawosławia oraz judaizmu.

O całkowitej obcości i odrzuceniu świadczy natomiast odsetek osób wyrażających sprzeciw wobec pełnienia wszystkich czterech omawianych ról społecznych przez przedstawicieli różnych wyznań i religii. Postawy nacechowane największym dystansem są stosunkowo najczęstsze wobec członków wspólnoty Hare Kryszna (13%), wyznawców islamu (11%) oraz świadków Jehowy (10%).

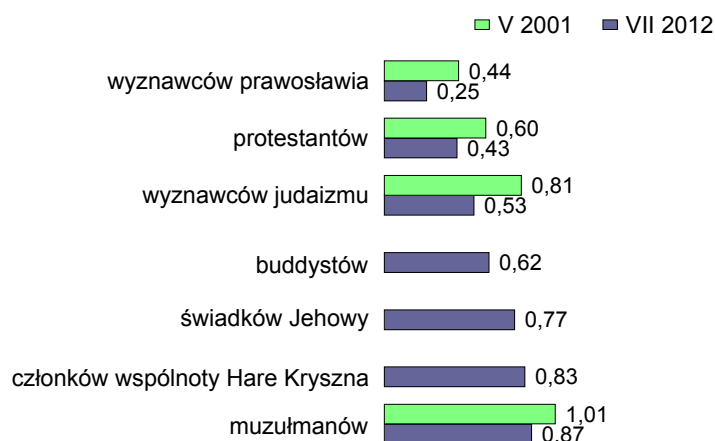
Od 2001 roku osłabły postawy obcości i odrzucenia wobec wyznawców wszystkich czterech religii, które uwzględniliśmy w obu badaniach.

Wartości indeksów można potraktować jako punkty na skali od 0 do 4 i dla każdej z religii obliczyć średnie wartości. W sposób bardziej syntetyczny pokazują one zróżnicowanie postaw społecznych wobec wyznawców poszczególnych religii oraz – tam gdzie to można prześledzić – zmiany, jakie zaszły od 2001 roku. Wartości średnich można traktować jako ogólny wskaźnik akceptacji bądź dystansu wobec wyznawców różnych religii. Uzyskane wartości potwierdzają, że najbliżsi respondentom są wyznawcy prawosławia. Z kolei największy dystans – spośród uwzględnionych w badaniu grup religijnych – odczuwają wobec muzułmanów, członków wspólnoty Hare Kryszna oraz świadków Jehowy.

Zmiany średnich w ciągu ostatnich jedenastu lat świadczą o osłabieniu postaw odrzucenia i dystansu wobec wyznawców wszystkich religii monoteistycznych i jednocześnie o wzroście otwartości wobec wyznawców judaizmu i prawosławia.

RYS. 2. ŚREDNIE WARTOŚCI WSKAŹNIKA SPRZECIWIU WOBEC PEŁNIENIA RÓŻNYCH RÓL SPOŁECZNYCH PRZEZ:

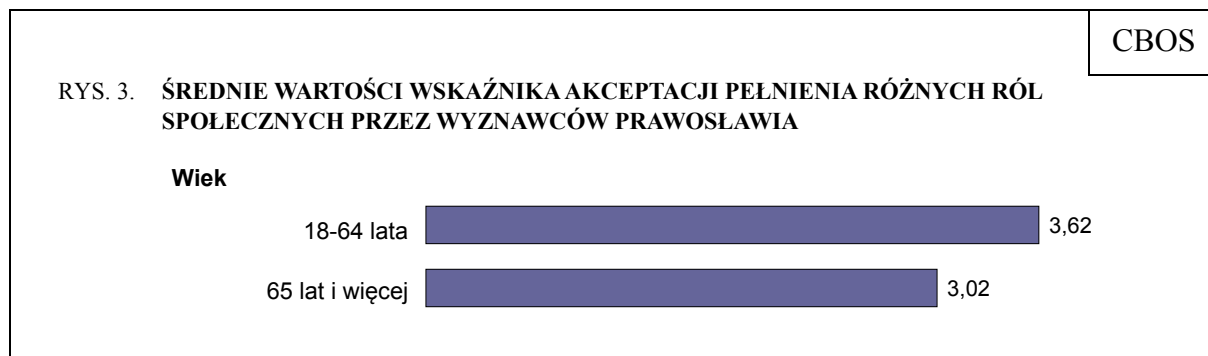
SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNE ZRÓŻNICOWANIE WSKAŹNIKA AKCEPTACJI WYZNAWCÓW INNYCH RELIGII

W odniesieniu do każdej grupy religijnej i wyznaniowej przeprowadziliśmy analizy mające pokazać, jakie są społeczno-demograficzne determinanty postaw akceptacji i otwartości wobec wyznawców innych religii³. Oprócz cech społeczno-demograficznych, które w naszych analizach zwykle bierzemy pod uwagę (takich jak: płeć, wiek, wielkość miejscowości zamieszkania, wykształcenie, dochody, ocena sytuacji materialnej, częstość udziału w praktykach religijnych, deklarowane poglądy polityczne), uwzględniliśmy także osobistą znajomość przedstawicieli innych wyznań i religii. Znaczenie poszczególnych charakterystyk respondentów jest różne w odniesieniu do każdej z grup religijnych i wyznaniowych.

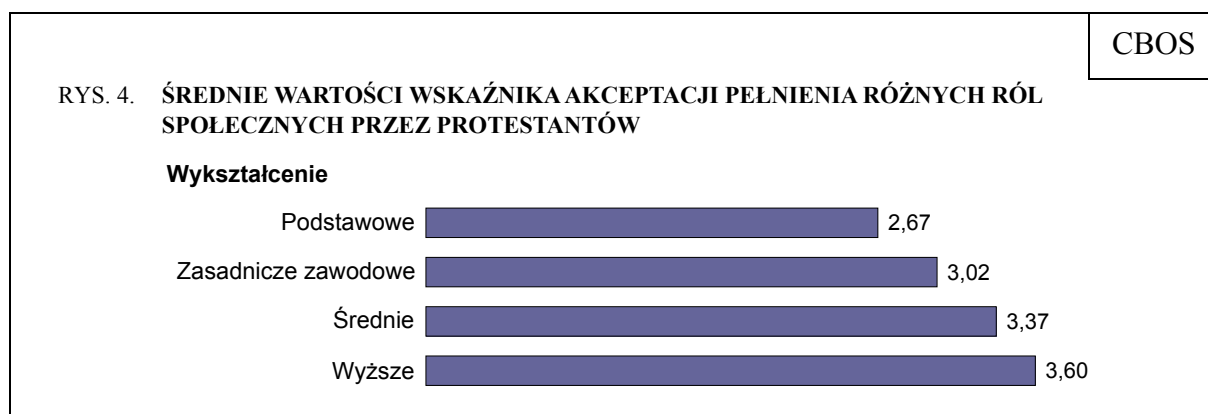
Stosunek do **wyznawców prawosławia** różnicuje przede wszystkim wiek. Osoby mające 65 lat i więcej są wyraźnie mniej otwarte wobec wyznawców prawosławia niż młodszy respondenci. Zarówno w przypadku osób poniżej 65 roku życia, jak i starszych istotne znaczenie ma osobista znajomość wyznawców tej religii. Ci, którzy osobiście znają wyznawców prawosławia, zdecydowanie częściej skłonni są akceptować ich w swoim

³ Wykorzystano moduł do analizy wielozmiennowej *IBM SPSS Decision Trees*.

środowisku w różnych rolach społecznych. Także wśród badanych powyżej 65 roku życia poziom akceptacji wyznawców tej religii wyraźnie wzrasta, jeśli stykają się z nimi w swoim otoczeniu (średnia 3,53).

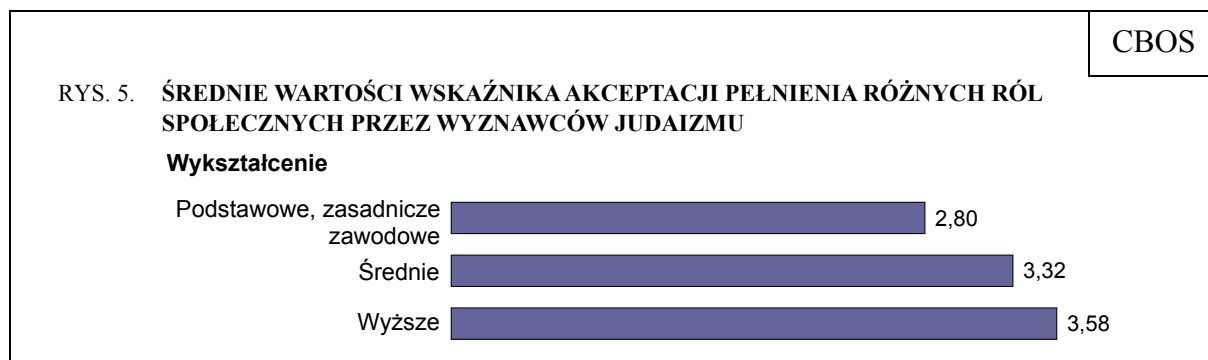

Stosunek do członków **Kościółów protestanckich** zależy przede wszystkim od wykształcenia. Im ono wyższe, tym, ogólnie rzecz biorąc, częstsze są postawy otwartości i akceptacji wobec protestantów. Istotne znaczenie mają także poglądy polityczne ankietowanych, częstość udziału w praktykach religijnych oraz osobista znajomość protestantów. Stosunkowo najwyższy poziom akceptacji przedstawiciele wyznań protestanckich notujemy wśród osób z wyższym wykształceniem, osobiście znających protestantów (3,74), natomiast najniższy wśród badanych z wykształceniem podstawowym, uczestniczących w praktykach religijnych raz w tygodniu (2,10).

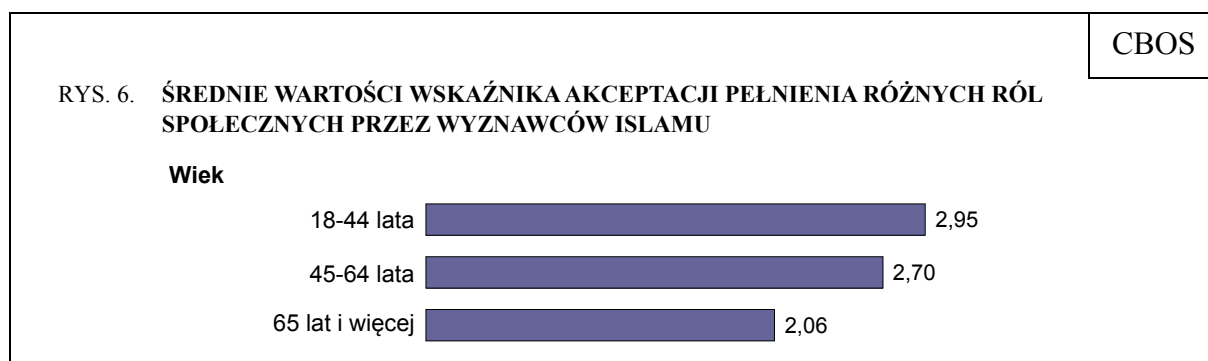

Stosunek do **wyznawców judaizmu** także w największym stopniu zależy od wykształcenia. Relatywnie największym przyzwoleniem na pełnienie różnych ról społecznych przez wyznawców judaizmu charakteryzują się osoby z wyższym wykształceniem, a najmniejszym – badani z wykształceniem podstawowym i zasadniczym

zawodowym. Wśród respondentów z wyższym wykształceniem szczególnie wysoką akceptacją wyznawców judaizmu wyróżniają się badani o lewicowych poglądach politycznych lub niepotrafiący określić swoich przekonań na skali lewica – prawica (3,64). W grupie osób z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym dodatkowo istotna okazuje się płeć – na kontakty z wyznawcami judaizmu wyraźnie bardziej otwarci są mężczyźni niż kobiety (3,12 wobec 2,49).

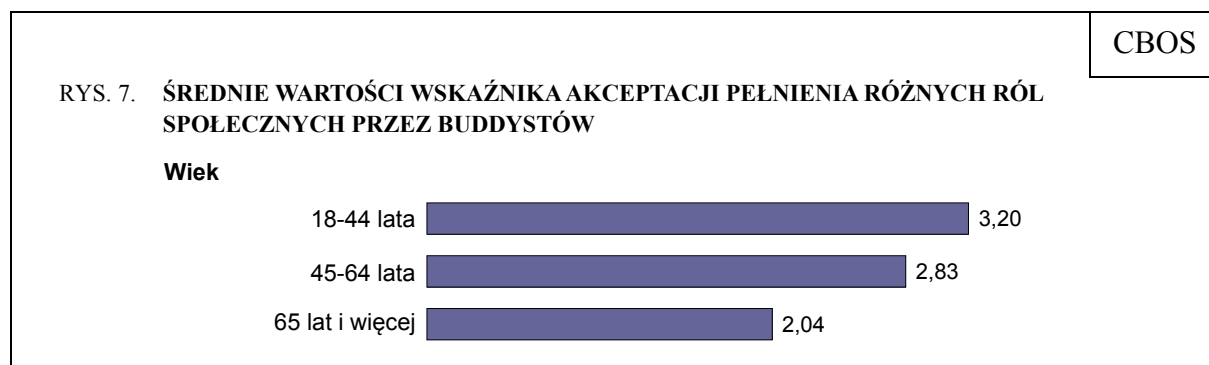

Postawy wobec **wyznawców islamu** różnicuje przede wszystkim wiek. Deklaracje świadczące o dystansie wobec wyznawców tej religii są najczęstsze wśród ludzi starszych – powyżej 65 roku życia. Z kolei największy poziom akceptacji muzułmanów odnotowujemy wśród ludzi młodych – do 44 roku życia. Stosunek osób w średnim wieku (mających od 45 do 64 lat) do wyznawców islamu zależy od wykształcenia. Relatywnie najbardziej pozytywnie nastawieni do tej grupy religijnej są badani w średnim wieku z wykształceniem średnim (2,93), mniej – z wykształceniem wyższym (2,62) oraz zasadniczym zawodowym lub podstawowym (2,53).

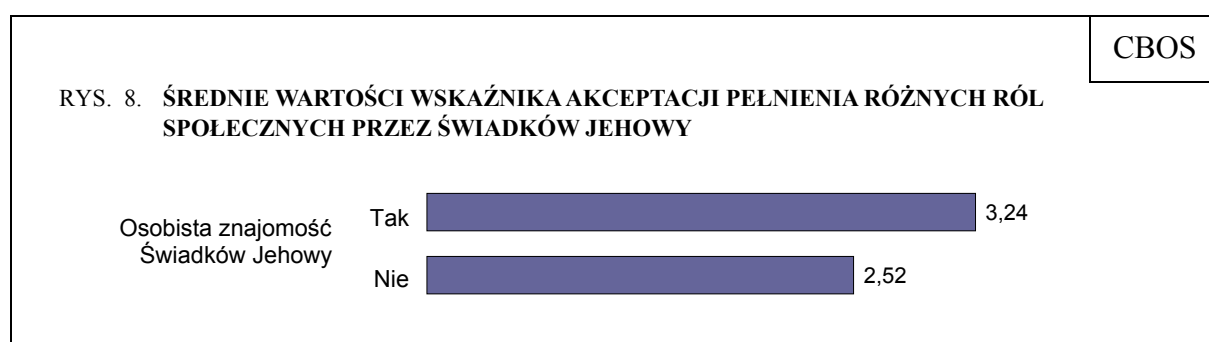

Stosunek do **buddystów** także w największym stopniu warunkuje wiek. Najbardziej otwarci na relacje z wyznawcami buddyzmu są badani od 18 do 44 roku życia. O braku

otwartości i dystansie można natomiast mówić przede wszystkim w przypadku ludzi starszych, powyżej 64 roku życia. Stosunek osób w wieku 45–64 lata do buddystów istotnie zależy od wykształcenia: bardziej przychylnie nastawieni do pełnienia przez nich różnych ról społecznych są badani z wykształceniem średnim i wyższym (3,23) niż gorzej wykształceni (2,45).

Postawy wobec **świadków Jehowy** zależą w głównej mierze od osobistej znajomości członków tej grupy religijnej. Zdecydowanie bardziej otwarci na kontakty z nimi są badani osobiście znający ich przedstawicieli. Szczególnie dużą akceptacją świadków Jehowy wyróżniają się respondenci, którzy osobiście ich znają, jednocześnie sami nie uczestniczą w praktykach religijnych lub robią to jedynie sporadycznie (3,49). Z kolei w przypadku osób nieznających osobiście nikogo spośród świadków Jehowy istotną rolę odgrywa wiek. Największy dystans wobec nich przejawiają osoby starsze, powyżej 64 roku życia (1,88).

Stosunek do członków wspólnoty **Hare Kryszna** łączy się przede wszystkim z wiekiem. Najbardziej otwarci na kontakty z przedstawicielami tej grupy są badani mający od 35 do 44 lat, w tym szczególnie mężczyźni (2,95). Najmniej przychylnie nastawienie do nich mają ludzie starsi, powyżej 64 roku życia.

RYS. 9. ŚREDNIE WARTOŚCI WSKAŹNIKA AKCEPTACJI PEŁNIENIA RÓŻNYCH RÓL SPOŁECZNYCH PRZEZ CZŁONKÓW WSPÓLNOTY HARE KRYSZNA

Wiek

Polacy raczej rzadko mają okazję nawiązywać osobiste kontakty z wyznawcami innych religii. Mimo to, jak deklarują, na ogół nie miałoby problemów z zaakceptowaniem ich w swoim otoczeniu – jako kolegów i przełożonych w pracy czy też jako najbliższych sąsiadów. Trudniej byłoby im przyjąć wyznawców innych religii do grona swoich bliskich, w roli zięcia lub synowej. Zdecydowanie najbliżsi Polakom są wyznawcy prawosławia: większość nie miałaby nic przeciwko bliskim rodzinnym relacjom z przedstawicielami tego wyznania. W kolejnym kręgu bliskości znajdują się protestanci i wyznawcy judaizmu – ponad połowa badanych przyjęłaby ich do swojej najbliższej rodziny. W ostatnich jedenastu latach osłabł dystans społeczny wobec wyznawców innych religii. W największym stopniu poprawiło się nastawienie społeczne do wyznawców prawosławia i judaizmu.

Opracowała
Beata ROGUSKA